

ԵՀՈՎԱՅԻ ՎԿԱՆԵՐ

«Եհովայի Վկաներ» աղանդին համգամամօրէն անդրադառնալէ առաջ, կ'արժէ խօսիլ «աղանդ» բառի մասին ընդհանրապէս եւ ապա մկարագրել Հայոց հողի վրայ ծագում առած եւ արագօրէն ծաւալած Հայ պատմական աղանդները:

Ըստ Առձեռն Բառարանի, աղանդ կը մշտնակէ «մոլորութիւն, ծուռ հաւատք»: Աղանդաւորութիւնը ընդունուած պաշտօնական Դաւանանքէ շեղած ուսմունքն է կամ վարդապետութիւնը: Աղանդաւորութիւնը յատուկ չէ միայն Քրիստոնէութեան: Այլ կրօնքներու մէջ եւս (իմշպէս՝ Մահմետական, Պոտոսայական եւն) ամոնք երեւան եկած են եւ ունեցած համախոհներու եւ հետեւորդներու հսկայ փաղանգ մը:

Աղանդաւորական շարժումները հանդէս եկած են ամէն ժամանակներու եւ վայրերու մէջ: Ամոնք արագընթացօրէն ծաւալած ու ընդարձակած են մասնաւորապէս երբ տեղական իշխանութիւնները եղած են տկար, մասնատուած ու ջլատուած: Աղանդապետներու հիմնական թիրախը եղած են կղզիացած, անջատուած ու խուլ վայրերու (յատկապէս՝ գիւղերու) բնակիչները:

Հայ պատմիչները երբեմն անցողակիօրէն, եւ երբեմն ալ համգամամօրէն անդրադարձած են Հայոց Աշխարհի մէջ որոմի մման հասակ առած զամագամ տաղանդներու կամ մոլար վարդապետութեանց մասին:

Մեսրոպ Մաշտոցի վարքագիւրը Կորիւն, իր մատենանք մէջ խօսելով երանելի Մաշտոցի կրօնական մախամախոյրութեան մասին, կը յիշատակէ Ամոր մէկնուրը դէպի Գողթմ Գաւառը՝ «յամկարգ եւ յամդարման տեղիս», ուր, ըստ երեւոյթի, «դօղեալ աղանդն հեթանոսական» կը շարունակէր իր ստորաքարշ ու պիղծ գոյութիւնը: «Դօղեալ» բառի գործածութենէն կ'իմացուի թէ այս հեթանոսական աղանդին հետեւողները երկիւղն ի սիրտ ու թարնուօրէն կառչած կը մնային աղանդին: Մաղաքիա Օրմանեան կը խորի թէ «աղանդն հեթանոսական» ակնարկութիւնը բացայայտօրէն կը մատնամշէ «Բորբորիտոն» աղանդը:

Պատմահայր Խորենացի եւս կը յիշատակէ Բորբորիտոնները Ատտիկոս պարտիարքի Սահակին ուղղուած մամակին մէջ, ուր կը յամձնարարուի Սահակին «հալածել քումմէ վիճակէդ»: Սահակն իր կարգին այս «մաքրման» գործը կը յամձնէ Մեսրոպին եւ կ'ըսէ. «քմնել զժամտագործ Բորբորիտոնսն, եւ եթէ հեզութեամբ եւ սաստի ոչ գայցեն յուղղութեան, չարչարամօք հալածել»: Այս Բորբորիտոն աղանդը մոյմն է իմշպէս Մօղմէից շարժումը:

Դ. եւ Ե. դարերու Բորբորիտոններու եւ Մօղմէականներու շարժման յաջորդած է Է. դարու Պաւլիկեան շարժումը: Պաւլիկեանք (որ եւ՝ Պոլիկեան կամ Պօղիկեան), ամմի՝ ջական աղերս ունին Բորբորիտոններու հետ: Այս է պատմաւոր որ Օձնցին գիրենք կը համարէ «մախկին մօղմէութեան պայղակենութեան ինշերանք». իսկ Մօղմէայք, իրենց կարգին, սերտ ըմտամութիւն ունին Մեսալեանց եւ Մամիքեցւոց հետ: Խորքին մէջ, Մագդեական կրօնքի մը մմացորդներէն էին Պաւլիկեանք: Ամոնց գլուխն էր Պօղոս ամուսնեալ աղանդապետը: Իրենց պաշտամունքի առարկաները բնութեան տարերքն էին, իմշպէս՝ արեւը, լուսինը եւայլն: Պաւլիկեաններու ըմբոստութիւնն ու ապերասան գործունէութիւնը հարկ կ'ըլլար յամախ գիմու գօրութեամբ զսպել:

Թ-ԺԱ. դարերուն յառաջ եկաւ Թոմդրակեցիներու շարժումը: Ասողիկ պատմիչ կ'անդրադառնայ Թոմդրակ գիւղի մէջ ծագում առած այս զագրելի խմբակին մասին: Ի Դեպ, այս աղանդին հետեւորդները կոչուած են մանէ՝ Թուլայեցիք, Կաշեցիք, Ծպղթանցիք կամ Ամայեցիք:

Թոմդրակեցւոց աղանդագլուխը մի ոմն Սմբատն էր «Ի Զարհաւանդ գեղջէ, ի Ծաղկոտմ Գաւառէ, հակառակ ամնայմ քրիստոնէական կարգաց» (Ասողիկ): Հարք Գաւառի Թոմդրակ գիւղը, իր անջատուած ըլլալու պատմառով, ենթարկուեցաւ Սմբատի բարոյական հարուածին: Գրիգոր Մագիստրոս կծու եւ հատու լեզու կը գործածէ ամոնց դէմ, եւ ամոնց կեդրոնը «Ծմավանք» կ'ամուսնէ:

Այստեղ, մեր մպատակէն դուրս է ամշուշտ պատմականը մերկայացնել Հայաստանի աղանդաւորական շարժմանց՝ իրենց վարդապետական սկզբունքներով: Այսքանին յիշատակումն ալ բաւական է ցոյց տալու համար որ Հայաստանն ալ, ի թիւս այլոց, ունեցած է այսպէս կոչուած «հայ» աղանդները, որ ծագում առած են հայ ժողովուրդի ծոցին մէջ՝ իբրեւ արդիւնք զամագամ պահանջներու բաւարարման կամ զոհացման: Աղանդներու առկա- իրքեւ արդիւնք զամագամ պահանջներու բաւարարման կամ զոհացման: Աղանդներու առկա- յութիւնը, հետեւաբար, ամխուսափելի երեւոյթ եղած է ի սկզբանէ: Որտեղ որ «ցոռեանք» անած է, ամոր կողքին հասակ առած է եւ ամբողջալի ու վտանգաւոր որոմը: Մեր մախմիք

կիրարած են զանազան մեթոդներ ու եղանակներ՝ երբ կարգը եկած է ամուղղամբում ի կարգ հրաւիրելու: Ամոռն դիմած են քարոզչական եղանակին, խրատին, «հեզութեամբ» դարձի բերելու միջոցին. ծայրայեղ դէպքերում, ամոռն ճարահատ գործածած են ճիպտում ու բռնի ուժը: Հեթանոսութենէն ձերբազատուած ժողովուրդի մը համար միանգամայն մուսստացուցիչ ու անհամդուրժելի պիտի ըլլար վերստին մահաճըր եւ դարձը դէպի հիմը, օտարը, կեղծը եւ սուտը: Մեր մախահարց դիրքը ամոռն մկատմամբ, այո, եղած է կարծր, բիրտ, անզիջող եւ ամենբող: Սատամայիմ պատիւ ընծայող եւ եկեղեցւոյ դարաւոր սրբութիւններն ու աւանդութիւնները ոտնակոխող եւ ամբարձող աղանդաւորները հալածուած, ձաղկուած ու մէկընդմիջտ փշրուած են: Ժիշդ է որ այս բռնադատական արարքները կամ գործադրուած խիստ ու բռնի միջոցները այժմ չեն համապատասխաներ կամ խոտոր կը համեմատին մերկայ դարաշրջանի ազատամիտ ոգւոյն: Այժմեան պայմանները եւ պարագաները, սակայն, զմեզ կը հարկադրեն, եթէ ոչ աւելի մեղմ, գէթ աւելի խոհում ու զգաստ ձեւերու դիմել եւ ամենահամբօրէն պայքարիլ ամոռն դէմ:

Ոսոխի կամ գաղափարային հակառակորդի հետ մեր առնակատումը մասամբ մը կը դիւրանայ երբ հիմնովին ճանչնանք զինք եւ լիովին ըմբռնենք անոր դաւանած հաւատալիքները: Լաւագոյնս սպառազինուելու համար, հետեւաբար, հարկ է վերահասու ըլլալ աղանդին ծագման պայմաններում ու պատճառներում, տեսակետներում ու սկզբունքներում, ինչպէս մասն աշխարհահայեցողութեամբ, դիրքաւորմանը եւ մերկայ հասարակութեան վրայ կրած իր ազդեցութեամբ: Աղանդին սպառնացած վտանգին ահագնութիւնը (հոգեւոր, բարոյական, հոգեբանական, միջական) կշռելէ ետք է որ գործնական քայլերու հարկ պիտի ըլլայ դիմել՝ անոր ծաւալումն ու յառաջխաղացումը կասեցնելու համար:

«Եհովայի վկաներ» աղանդին հիմնադիրն է Charles Taze Russell (1852–1916): Ծնած է Փենսիլվանիոյ Փիթսպըրկ քաղաքի մօտակայքը: Նախկին երիցականութենէ (Presbyterianism) հրաժարած ըլլալով, յարած է Adventist-ներու շարժման: Վերջիններս կը հաւատային որ Բ. Գալուստը տեղի պիտի ունենար 1874 թուականին: Charles Russell կրօնական որոշ ազդեցութենէ, խմորումէ ու կաղապարումէ մը անցնելէ ետք որդեգրեց Adventist եկեղեցականներու (ընդ որում եւ՝ Jonas Wendall) հիմնական սկզբունքները եւ մասամբ մը իւրացնելով զանոնք ի գործ դրաւ:

Charles Russell 1872 թուին հիմնեց իր հաւատացելոց խմբակը եւ եռամեակ մը սկսաւ իր լայնածաւալ գործունէութեան՝ կրօնական քարոզչութեան: Աղանդը պարարտ հող գտնելով շուտով ունեցաւ իր բազմաթիւ հետեւողները: Փոքրիկ խմբակն անմիջապէս ընդարձակեց ինքզինքն եւ սկսաւ ընդգրկել ամսահամար հորիզոններ: Վերջնագոյն վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան որ երկու հարիւր երկիրներու մէջ արմատացած այս աղանդին հետեւողներուն թիւը արդէն իսկ անցած է երկու միլիոնը: Իրենց հազարաւոր հրատարակչատուներով եւ հրատարակչական համապատասխան մարմիններով, այս աղանդի մոլեռանդ հետեւորդները ողողած են հրապարակը եւ ուղեղալուացքի ենթարկած հազարաւոր մարդկանց:

Հիմնադրի հրատարակութեան ձեռնարկով "Zion's Watch Tower and Herald of Christ's Presence" (յետագային լոկ՝ "The Watchtower"), մնայուն մարմին մը գոյացաւ 1884-ին: Այս սկզբնական բայց յարաճուն յաջողութենէն քաջալերուած, 1909 թուին, աղանդն ունեցաւ իր մնայուն կեդրոնը Նիւ Եօքքի Պրուլին քաղաքին մէջ:

Հիմնադրի մահէն ետք, անոր յաջորդեց Joseph Franklin Rutherford (1869–1942): Վերջինս կատարեց զիւրը Աստուծոյ անուամբ՝ Եհովա: 1931-ին, աղանդը կոչուեցաւ «Եհովայի վկաներ»: Մօտալուտ Բ. Գալուստեան ջատագով, հետեւաբար եւ սին յոյսերով օրօրուող այս մորափետուր առաքնորդը կը հաւատար որ «հեթանոսաց» ժամանակն աւարտած է (1914-ին) եւ թէ Քրիստոսի հազարամեայ իշխանութեան շրջանը սկսած է: 1914-էն անդին սատանան է որ կը կառավարէ աշխարհի զանազան ազգերը: Իրաց այս խառնաշփոթ վիճակին մէջ հարկ է ուրեմն չէզոք կամ անտարբեր դիրքաւորում ցուցաբերել պատերազմներու մկատմամբ եւ մնալ բացարձակ անկողմնակալ:

Ճոզէֆ Ռուտերֆորտի իշխանութեան ներքոյ, աղանդը առաւել կազմակերպուեցաւ եւ իր խորամանկ գրոհումներով որսաց մորամոր բիրտը սիրտը:

Ճոզէֆ Ռուտերֆորտ իր կենացի վերջին երկուսամսման բոլորեց Գալիֆորնիոյ Սան Տիակո քաղաքի շրջը ու փարթամ պալատի մը մէջ: Այս ապարանքը խորքին մէջ կառուցուած էր հիւրընկալելու Հայր Աբրահամ եւ մարգարէները՝ «ի միւսամգամ գալստեան»: Նախքան վերջիններու ժամանումը, սակայն, Ճոզէֆին վիճակուեցաւ վայելելու, եւ ապա մահկանացուն կըքելու այս արքայական պալատին մէջ, 1942 թուականին, 72 տարեկանին:

Այս աղանդին երրորդ առաքնորդը եւ մախագահը եղաւ Nathan Knorr-ը, որ ծնած է 1905-ին, Փենսիլվանիա: Այս ամէն եւս աշխատեցաւ յօգուտ մորաբողբոց կազմակերպու-

թեան զօրացմամբ ու ամրապնդմամբ, եւ ապա մահացաւ 1977-ին: Knorr-ի հիմնական նպատակը եղաւ միջազգային քարոզչական ցանցերու ընդլայնումը, ինչպէս նաեւ ժամապաշտական ժողովներու եւ "Kingdom Ministry School"-ի հաստատումը, որպէս զի ամբաստանները լիովին իւրացման իրենց ուսուցմանց բոլոր կէտերը: Knorr ի զուր հաւատաց եւ քարոզեց որ Բ. Գալուստը տեղի պիտի ունենար 1975-ին: Այս սխալ կամխազուշակումը մեծ հարուած հասցուց կազմակերպութեանը:

Knorr-ին յաջորդեց երեց ամուսնացեալը՝ Fred Franz, որ ոգի ի բոլոր պայքարեցաւ բոլոր ձախող կամխազուշակութեանց պատմառով ստեղծուած առարկութեանց ու բաժանմանց դէմ: Ան ամբօրէն պահպանեց կեդրոնական հեղինակութիւնը եւ բարձր պահեց ամոր վարկը յաշս ամիսանց եւ օտարաց: Fred Franz այժմ 98 տարեկան է:

Հակառակ այս բոլոր յուսախաբութեանց ու տիրող քառային ամորոշութեան, ամուսնացեալը կը շարունակէ իրենց ամբարշտական հաւատարմութիւնը ցուցաբերել եւ իրենց ստրկային հմազանդութիւնը յայտնել իրենց մեծաւորներուն եւ առաջնորդներուն:

«Եհովայի վկաներ»ուն հաւատամբը հիմնուած է Աստուածաշունչի հաղորդած տեղեկութեանց վրայ: Իրենց հաւատալիքները հաստատող եւ հիմնաւորող խօսքերը միշտ քաղուած են Սբ. Գիրքէն: Ամոնց հաւատքի կորիզը Եհովան է (իմա Աստուած), որ գերագոյն եւ տիեզերական աստուածութիւն մը կը մերկայացնէ: Համաձայն իրենց ուսուցմանց, Յիսուս՝ Եհովային որդին, համահաւասար չէ Հօրը եւ ոչ ալ համագոյակից: Յիսուս կը մկատուի Աստուծոյ ստեղծագործութեան ամբարձիկ արգասիքը՝ առաջին էակը: Ան իր կեանքն իբրեւ փրկագին տուաւ. մահացաւ ցիցի վրայ (ոչ խաչի) եւ յարութիւն առաւ մեռելներից: Ամոր հոգին այժմ կը բնակի աշխարհի մէջ: «Վկաներ»ը կրնան աղօթել Հայր Աստուծոյ՝ միայն Քրիստոսի միջոցաւ:

«Եհովայի վկաներ»ուն վարդապետութիւնը շեշտը կը դնէ վախճանաբանութեան վրայ: Ամոնք կը հաւատան թէ աշխարհի կատարածը մօտալուտ երեւոյթ է կամ իրականութիւն: Ստանձնաւորումն է որ այժմ կը կառավարէ ողջ երկրագունդը: Երբ սակայն տեղի ունենայ «Արմաքեդոն»ը "Armageddon" (վերցնուած Յայտնութեան Գիրքէն, ԺԶ. 16), որ է՝ վերջնական պատերազմը բարիի եւ չարի, յայնժամ պիտի կործանի այս աշխարհը իր բոլոր քաղաքական վարչակարգերով եւ չար հասարակարգերով, եւ պիտի հաստատուի մոր կարգ ու կանոն, մոր թագաւորութիւն, ուր պիտի տիրէ սէրը, միութիւնը, համերաշխութիւնը եւ խաղաղութիւնը: Բարի մարդիկ պիտի շարունակեն իրենց մախանձելի կեանքը երկրային դրախտին մէջ, կատարելութեան մէջ՝ հենու մեղութեան եւ չարութեան, ապականութեան (բարոյական եւ կենսոլորտային) եւ խռովութեան:

«Վկաներ»ը կը հաւատան որ վերջին դատաստանէ ետք, միայն 144,000 հոգի (Յայտ. ԺԴ. 1) պիտի վերափոխուի եւ արժանաւայն երկնից արքայութեան եւ վայելքին: Այս առանձնաշնորհաւանքը պիտի տիրեն երկրին՝ Քրիստոսի հետ: Ան այդ, սակայն՝ Եհովայի վկան պէտք է հրաժարի աշխարհէն, վայելքէն, հաճոյքէն, հասարակութենէն, մերամփոփուի եւ մուխրուի միայն ու միայն այն ծառայութեան, որ իր տէրը կամ մեծաւորը (իրենց բառով՝ երեցը) կ'արձակէ:

«Եհովայի Վկաներ»ուն խստիւ արգիւտած է՝

- ա.- Սրբանկարներուն առջեւ աղօթել
- բ.- Միջեկեղեցական կամ յարամուամային պաշտամանց մասնակցիլ
- գ.- Ազգային դրօշակիմ բարեւել
- դ.- Արիւն մերառել
- ե.- Քրիստոսի Ծնունդը տօնակատարել
- զ.- Զատիկ տօնախմբել
- է.- Տարեդարձ տօնել
- ը.- Պահեցողութիւն կատարել
- թ.- Եկեղեցական Դաս (իմա՝ մուխրապետական կարգ) հաստատել
- ժ.- Զինուորական ծառայութեան երթալ
- ժա.- Բանակամութեան դիմել կամ անձնական դատողութիւններ կատարել, որ է՝ կարծիք յայտնել (կրօնական միութեան շուրջ)
- ժբ.- Ընդունիլ խորհուրդները («Վկաներ»ը կ'ընդունին լոկ մկրտութիւնը, բայց ոչ իբրեւ խորհուրդ)
- ժգ.- Օտար գրականութեան դիմել (արտօմուած է միայն Սբ. Գիրքը՝ իրենց թարգմանութեամբ, եւ կազմակերպութեան հրատարակած թերթիկը), եւայլմ:

«Ենովայի վկայ»ները պարտին՝

ա.- Հլու հմագամդ հպատակիլ այմ բոլոր հրամամաց եւ ուսուցմանց որ կը փոխառ-
ցուիմ իրեմց ի վերուստ

բ.- Մարդկանց հետ շփում ունենալէ խուսափիլ

գ.- Ընդունիլ իրեմց մշտատես մեղաւորութիւնը եւ յամցագործութիւնը

դ.- Ծաբաթական հիմգ ժամնոց ժողովի մասնակցիլ

ե.- Ամսական շուրջ 10 ժամ տրամադրել՝ դուռէ-դուռ քարոզչութեանց

զ.- Առաջնորդ մը (pioneer) 100 ժամ պէտք է մուրիէ Կեդրոնի ծառայութեան

է.- Ակմդէտ սպասել «Արմակետոմ»ի Գալստեան, երբ չարի կործանումը պիտի ըլլայ
վերջնական

ը.- Չստանալ բարձրագոյն ուսում, այլ՝ մնալ խաւարի մէջ, եւայլն:

Իմչպէս կարելի է տեսնել, հակառակ այմ իրողութեան որ «Վկաներ»ը իբրեւ խարխիւ
ունիմ Սբ. Գիրքը, բայց բացայայտ ճշմարտութիւն է որ ամոռք Սբ. Գիրքէն աւելի,
գործածած են օժանդակ այլ գիրքեր: Ամոռք մշամակելիօրէն շեղած են Աւետարանէ:
«Վկաներ»ը խեղադիրած են զամագամ պատկերներն ու խորհրդամշակամ բացատրութիւնները
Նոր Կտակարանի (յատկապէս՝ Յայտնութեան Գրքի):

Մեզի համար աւելորդ պիտի ըլլար մէկ առ մէկ քննարկումը իրեմց բոլոր հաւատա-
լիքներուն եւ շեղումներուն: Փաստերն իրեմք թող վկայեն ամոռք սխալ ընթացքը: Այս-
պէս՝ իրեմց յամդուգմ բայց եւ սխալ գուշակութիւնները (քամի-ցս) Բ. Գալստեան եւ
Արմակետոմի մասին գիրքեր մերկացուցած կը թուիմ ըլլալ: Նոր աշխարհի մը (նոր կար-
գերով եւ հասարակութեամբ) երեսն գալը այմքա՛մ ամհեթեթ է, ցմոռական ու երազա-
կան, որ չ'արժեր իսկ ամդրադառնալ: Այնուհետեւ, արեան մերաւման արգելքները պատճա-
ռած են բազմաթիւ ողբերգական մահեր (մամուկներու, տարեցմերու): Ամտարբերութեամբ
դիտած ու դիմաւորած են ամուսնալուծումները՝ իբրեւ արդիւնք ամուսնոյն կամ կնոջ
աղանդիմ յարուսիմ: Սառմասրութեամբ ակամատես եղած են բազմահազար ըմտամիքներու
քանդման եւ գժտութեան: Բուժաւորած են միտքը հազարաւորներու, ընդ որում եւ Հայոց,
ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի, եւ ստրկացուցած են գիրքեր (իմչպէս մաւե քսակ-
միմ) յօգուտ իրեմց փափուկ ու բարձր կեանքիմ:

Այսօր, Հայոց Աշխարհը ողողուած է դժբախտաբար բազմաթիւ աղանդներով: Հայեր
ամգիտաբար կ'ընդունիմ այլ կրօնքներու եւ յարամուսնութեանց վարդապետութիւններ եւ
կ'ամդամագրուիմ ամոռք՝ բացարձակ ամտեղեակ ամոռք աղետաբեր հետեւանքներուն:

Աղանդիմ հետեւելու պատճառները կամ շարժառիթները բազմաթիւ են: Ծատեր կը յարիմ
աղանդիմ՝ մերշնչուած զգալով աղանդապետիմ գրաւիչ ելոյթէն ու հմայիչ խօսքերէն: Այդ
ամձը հետագայիմ կը դառնայ ոչ միայն իր որսացած հօտիմ պտեր ուսմ առաջնորդը, այլեւ
կուրքը եւ պաշտամունքի առարկան: Այլք կը միանան երբ կը գտնուիմ յուսահատ, ճարա-
հատ, հոգեկան փլուզման ու բարոյական ճնշման դժոճակ վիճակիմ մէջ: Այսպիսիներուն
քով ամշուշտ մեծապէս կը պակսի իմքմափստահութիւնը, իմքգիմք վերագտնելու ուժը եւ
մերքմապէս (իմա՛հ հոգեպէս եւ բարոյապէս) վերամորթուելու ու կազդուրուելու կարո-
ղութիւնը:

Աղանդապետիմ լարած ծուղակիմ մէջ, իբրեւ ամմեղ գոհեր, կը բռնուիմ մաւե մատղաշ
տարիքի պատանիներ, ամուսնութեան տարիքը չբնակոխած դպրոցականներ, չամուսնացած
չափահասներ, կեանքի կարեւոր մէկ համգրուանիմ թառած ու դեռեւս վերջնական որոշում
չկատարած (ամուսնութեան, գործի, հաւատքի) ամփոքն ամհատներ:

Աղանդաւորները սիրով ու գրկաբաց կ'ընդունիմ անրեկներուն, եւ ամոռք համար կը
ստեղծեն հանելի մթնոլորտ, շնչելի միջավայր ու համդուրժելի պայմաններ: Եմքակայիմ
կեղծ կամ քողարկուած վստահութիւն մերշնչելէ, ամոր սիրտը գրաւելէ ու միտքը յափշ-
տակելէ ետք, աղանդը կը տկարացնէ եւ ուժաբամ կ'ըմէ ամձը հոգեքամօրէն, եւ զիմք
իբրեւ ստրուկ կը ծառայեցնէ իր ստոր մպատակներուն իրագործման ու ամձնական շահիմ:
Միշտ ի միտ ունենալու է, որ աղանդապետը կ'աշխատի իր բարօրութեան, համգտութեան
եւ երջանկութեան համար: Ծռայուած «բարի» խօսքերն ու խոստումները, գուշակուած
թուականներն ու պատահելիք դէպքերը լոկ մտքի թմրեցուցիչներ են եւ կը ծառայեն
միայն հպատակ ամդամները սպասողական եւ միխթարական վիճակիմ մէջ պահելու:

Աղանդիմ մագիլներէն ազատուածներ՝ իրե՛նք իսկ կը խոստովանիմ որ այս շար-
ժումները կը հետապնդեն մէկ մպատակ՝ շահագործել ամդամները՝ միւթապէս եւ բարոյա-
պէս:

Ճշմարիտ լոյսի տարածումով միայն խաւարը կը փարատի եւ միտքերը կը լուսաւո-
րուիմ: